

บทคัดย่อ

การศึกษาความหลากหลายทางชีวภาพและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ชุ่มน้ำเวียงหนองหล่ม มีวัตถุประสงค์เพื่อการสำรวจ ความหลากหลายของพันธุ์สัตว์ พรรณพืช ในพื้นที่ชุ่มน้ำเวียงหนองหล่มและองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการใช้ประโยชน์พืชและสัตว์เหล่านั้น การตรวจวัดคุณภาพน้ำและดิน รวมทั้งการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น โบราณสถาน โบราณวัตถุ แล้วนำข้อมูลดังกล่าวนี้มาวางแผนการจัดการโดยชุมชน

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมด้วยวิธีการสำรวจ การสังเกต การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก การสนทนากลุ่มและการจัดทำเวทีกับกลุ่มเป้าหมายหลักคือ ผู้นำชุมชน และผู้ให้ข้อมูลหลัก โดยมีการนำเสนอข้อมูลการวิจัยแก่กลุ่มประชากรเป็นระยะผ่านทางเวที เพื่อตรวจสอบข้อมูล และได้ข้อเสนอแนะแนวทางในการจัดการนำข้อมูลวิจัยมาวิเคราะห์จัดระบบและนำเสนอในรูปแบบตารางและการบรรยาย ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

1. ชนิดของพรรณพืชมีทั้งหมด 286 ชนิด มีปลา 22 ชนิด มีนก 96 ชนิด ทั้งนกประจำถิ่น นกอพยพ รวมทั้งนกที่ถูกบันทึก โดย IUCN ให้เป็น Red List นกที่มีแนวโน้มสูญพันธุ์ (Vulnerable) ได้แก่ นกเป็ดดำหัวสีน้ำตาล (*Aythya nyroca*) และนกกกระสาแดง (*Ardea purpurea*) และนกที่ใกล้สูญคุกคาม (Near Threatened) ได้แก่ นกกระแตหัวเทา (*Vanellus cinereus*) และ นกปรอดหัวโขน (*Pycnonotus jocosus*)

2. ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการใช้ประโยชน์พืชและสัตว์ ได้แก่ การจับสัตว์น้ำ การเลี้ยงสัตว์ สมุนไพร การจำแนกนกและนิทานเกี่ยวกับนก

3. ผลการศึกษาคุณภาพน้ำโดยใช้ดัชนีบ่งชี้ทางกายภาพและสารเคมี คุณภาพน้ำในหนองน้ำทั้ง 9 แหล่ง ในฤดูฝนและฤดูแล้ง อยู่ในเกณฑ์พอใช้ – ต่ำ ส่วนการวัดคุณภาพน้ำ โดยใช้แฟล่งก์ตอนพืชเป็นดัชนีชี้วัดคุณภาพน้ำอยู่ในเกณฑ์พอใช้ – ต่ำ และมีแนวโน้มที่จะมีคุณภาพต่ำลง

4. ผลการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นจากตำนานและการสัมภาษณ์เกี่ยวกับประวัติศาสตร์เวียงหนองหล่ม เป็นตำนานปลาไหลเผือก และประวัติคนที่เป็นบรรพบุรุษของชุมชนปัจจุบันมาจากจังหวัดลำพูน ลำปาง เชียงใหม่ แพร่และน่าน ส่วนโบราณสถานในพื้นที่ชุ่มน้ำเวียงหนองหล่มเป็นประเภทคูน้ำ คันดินจำนวน 15 แห่ง เป็นวัดและกุฎเจ้าจำนวน 22 แห่ง และพบโบราณวัตถุประเภทภาชนะเครื่องปั้นดินเผา (Pottery) ที่แตกหักเป็นชิ้นเล็กชิ้นน้อย ประเภทดินเผาเนื้อดินธรรมดา (Terracotta หรือ Earthenware) ดินเผาเนื้อแกร่งไม่เคลือบ (Stoneware) ดินเผาเนื้อกระเบื้องเคลือบสีเขียว (Celadon or green – glazed wares) และเคลือบสองสี (Two – color glazed wares)

5. ในระหว่างการวิจัยได้มีการนำเสนอผลการวิจัยให้ชุมชนได้รับทราบเป็นระยะๆ และมีการนำเสนอผลการศึกษาในครั้งสุดท้าย โดยผ่านเวทีชุมชนทำให้มีการจัดตั้งกลุ่มฮักเวียงหนองหล่ม กลุ่มเยาวชนรักษ์หนองเขียวของโรงเรียนจันทน์จ้าววิทยาคมและได้มีการจัดกิจกรรมสืบชะตา เวียงหนองหล่มเป็นครั้งแรก พร้อมทั้งได้ข้อเสนอแนะแนวทางการจัดการคือ ส่งเสริมการศึกษาความหลากหลายทางชีวภาพและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ชุ่มน้ำโดยยึดพื้นที่ชุ่มน้ำนี้เป็น area - based การดำเนินการศึกษาทางด้านโบราณคดี เพื่อกำหนดอายุสมัยของโบราณสถานและโบราณวัตถุ กำหนดมาตรการอย่างเข้มงวดในการอนุรักษ์พรรณพืช พันธุ์สัตว์ การเฝ้าระวังคุณภาพน้ำและดิน อีกทั้งองค์กรปกครองท้องถิ่นต้องร่วมกับชุมชนในการจัดทำเวทีวิเคราะห์สถานการณ์ในพื้นที่ชุ่มน้ำเวียงหนองหล่ม เพื่อหาแนวทางในการแก้ไขปัญหาและการอนุรักษ์ของชุมชนร่วมกันต่อไป โดยเน้นที่การรักษาความสมดุลทางนิเวศวิทยาเพื่อฟื้นฟูสภาพธรรมชาติและแก้ไขปัญหาผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน